

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 9 Mayıs, 1929

Sayı: 128

Musahabe

Türk San'atı Hakkında

Şu son haftalar zarfında Türk san'atı hakkında bazı eserlerin çıkması, Ankara Türk Ocağında bazı konferanslar verilmesi, münevverlerin dikkatini yeniden Türk san'atı üzerine celbetti; gazetele-
rimizde, bilhassa Hakimiyeti Milliye'de, bu mes'ele hakkında muhtelif makaleler yazıldı. Medeniyet tarihimizin çok mühim bir şubesi olan Türk mimarlığı hakkında gösterilen bu alâkayı büyük bir memnuniyetle karşılamamak imkânsızdır. Bu itibarla biz de bu mes'ele hakkında bazı umumî mütalealar yürütmek istiyoruz.

Millî tarihimizin hemen bütün şubeleri gibi, san'at tarihimiz de şu son zamanlara kadar pek az ve pek yanlış biliniyordu. Gazneviler, Selçukiler, Osmanlılar, Timuriler gibi sadece siyasi bir medlûli haiz kelimeleri lâyıkile anlamayan mütetebbiler nazârında, birbirinden ayrı bir Selçuki san'atı, bir Osmanlı san'atı, ilâh... vardı. Lâkin bütün bunların müstakil ve birbirinden ayrı san'atlar değil, umumî Türk san'atının sadece birer şubesi, birer devresi olduğunu anlayan yoktu. Çok uzun asırlardan beri muhtelif coğrafi sahalarda devletler kuran Türk milletini, o milletin asıl ruhunu, manevî tekâmülünü görmeyerek, mühtelif Türk devletlerini münferit birer hadise gibi, tetkika çalışan müverrihler bugüne kadar aldandılar ve hakikati anlamadılar:] Türklerin Mısırda yarattıkları mimarî eserlerini Mısır san'atı, Suriyedekileri Suriye san'atı, İrandakiler Acem san'atı sahasına soktular. Bu yanlış

telâkki, nihayet, Viyana Darülfünunu müderrislerinden profesör Strzygowski'nin şakirtlerinin mesaisi sayesinde tashih edilebildi.

Strzygowski bundan otuz sene evvel Bizans san'atının mahiyetine ve menşesine ait meydana koyduğu yeni nazariyelerle bütün dünyada büyük bir şöhrat kazanmış bir âlimdir. Onun bazı nazariyelerini bir takım âlimler çok hayalî ve indî addederler; fakat bir çok nazariyeleri de bugün umumiyetle kabul edilmiş gibidir. Ona gelinceye kadar hiç kimse san'at tarihi mes'elelerini lâyıkile anlamak için eski Şark ve orta Asya san'atlarının tetkiki lâzım geldiğini anlamamıştı.

Yirminci asır iptidalarında şarkî türkistanda yapılan hafriyatta meydana çıkan bir çok Türk eserleri, sonra Macaristanda keşfedilen ve «kavimlerin muhacereti» devresine ait olan bazı san'at mahsulleri, gene bu devirlere ait olup Rus müzelerinde bulunan bir takım şeyler, ve nihayet, Arnavutlukta zuhur eden bir definedeki bir takım eserlerin Türklere ait olması, bu büyük âlimin dikkatini eski Türk san'atı üzerine çevirdi. Yalnız kendisi değil, onun prensiplerini kabul ve tatbik eden bir takım şakirtleri de Türk san'atının islâmiyetten sonra ki mahsullerini tetkik ettiler. Henüz bu işlerin başlangıcında bulunduğu halde, şimdiye kadar elde edilen neticeler bile fevkelade mühimdir; ve islâm san'atı hakkında şimdiye kadar bilinen şeyleri temamilen yıkacak bir mahiyettedir.

Strzygowski ve şakirtleri, Türk

san'atı, en eski devirlerden bu güne kadar bir «kül», bir silsile şeklinde tetkik ediyorlar ki, temamilen ilmî bir usuldur; kandilerinden evvel san'at tarihile uğraşan mutahassıslar, bu basit hakikati bir türlü anlayamamışlardı. Edebiyat tarihimizi tetkik için senelerden beri tatbika çalıştığımız bir prensipin, san'at tarihi tetkikinde de aynı suretle pek feyizli neticeler vermesi pek tabiidir.

İşte bu tetkikler neticesinde şimdiden sabit olmuştur ki, daha islâmiyetten evvel başlayarak bu güne kadar devam eden müstakil ve orijinal bir Türk san'atı mevcuttur; Türkistanda, İranda, Irakta, Suriyede, Mısırda, Anadolu ve Rumelide, Kırında, Volga boylarında, Kafkasyada bu san'atın mebzul ve kıymetli eserlerine tesadüf olunuyor; ve anlaşılıyor ki, Türkler, yaşadıkları bütün sahalarda, oradaki yerli unsurlardan istifade etmekle beraber, o unsurları kendi millî ruhlarıyla ve millî san'at unsurlarıyla telif ve terkip etmişler, temamilen orijinal bir Türk san'atı yaratmışlardır; bu san'atın umumî vasıfları her sahada birbirinden farksızdır.

Türk san'atı hakkında tetkikler yapmak isteyen gençlerimizin, bu tekâmül safhalarını unutmamalarını ve mukayese usulüne temamilen riayet etmelerini temenni ederiz; ancak bu sayededir ki Türk san'atının büyük inkişafını ve kıymetini anlamak kabil olacaktır.

KÖPRÜLÜZADE M. FUAT

Türk Hekimliğinde Tasavvuf

Eski Türk hekimlerinin en büyüklerinden bazılarının hekimliği tasavvuf ile karıştırmış olmaları - tedavi san'atını bu günkü telâkkimize göre - ilk nazarda bize hayret verir.

Mutasavvif Türk hekimlerinin en yüksek misali şüphesiz « Ak Şemsettin » dir. İstanbul'un fethinden sonra « Keramet göstererek halıç kenarında « Eba Eyyubi Ansari » nin mezarını keşfetmesinden dolayı herkesce maruf olan Ak Şemsettin, bir taraftan da bulunduğu devrin en meşhur hekimi olduğu gibi, muteber tıp kitapları ile adını ilim tarihinde de ipka etmiştir. Zamanımızda bir hekim bir kalenin muhasarası esnasında, yaralıların tedavisini bırakıp ta, yalnız duası ve niyazı ile hizmet etmeye kalkışsa onun yalnız hamiyetinden ve hekimlikteki maharetinden değil, aklının tam olmasından bile şüphe ederiz.

Ak Şemsettin hekimliği ile tasavvufunu ve kerametini ayrı ayrı tatbik etmiş olsaydı, kendini büsbütün zamanımıza göre değil o zamanın zihniyetine göre muhakeme ederek o devrin düşünüşüne hamlederdik. Halbuki, Ak Şemsettin'in hayatında hekimlik ile tasavvufu bir birine karıştırmış Gençliğinde Şamda diğer ilimlerle birlikte hekimliği tahsil eyledikten sonra, oradan avdetinde « Osmançık » medresesine hoca olduğu halde, Ankara'dan şöhreti her tarafa yayılmış olan « Hoca Bayram » in tarikatına girmek istemiş, fakat Hacı Bayram'ın sokaklarda, pazarlarda davul, dümbelek, ve bayraklarla dolaşarak dilenmesini beyenmemiş, niyetinden vazgeçmiş. Bununla beraber bir müddet sonra rüyasında kendi boynuna takılı bir zincirin ucunu Hacı Bayram'ın

elinde görmüş, dersini bırakarak Ankara'ya gitmiş. Orada Hacı Bayram müritleriyle beraber bir tarlada orak biçiyormuş; gene hakime hiç iltifat etmemiş; Ak Şemsettin müritlerin arasına karışmış, orak biçmeğe başlamış. Yemek vakti gelince Hacı Bayram müritlerinden başka köpeklerle bile yemek dağıtmış, fakat Ak Şemsettin'e hiç bir şey vermemiş. Ak Şemsettin buna da gücenmiyerek köpeklerle birlikte yemek yemiş ... Vak'ayı anlatan « Şakayık » şu beyti de ilâve ediyor.

Oldu hem kâse benimle seki babı dilber
Şöyle oldu ki hemen içtiğimiz ayrı gider

Bu derecede tavazu ile şeyhin kalbi nihayet fethedilmiş olduğu tabii şüphe götürmez.

Bu büyük hekimin tasavvuf menkıbeleri böyle hekimlik ile alâkası bulunmayan şeylerden ibaret olsaydı gene bir şey denemezdi. Fakat bu menkıbelerin daha vahim bir ciheti vardır. Şakayık'ın rivayeti doğru ise, Ak Şemsettin kırdaki gezerken gökleri ve otları kendisine bağırarak her bir nebat « Ben filan hastalığa iyi gelirim » diye haber verirmiş. İşte hayret veren cihet te budur ...

Vakîâ, eski zamanda ilimler şimdiki gibi birbirinden tamamen ayrılmaz ve şimdiki gibi her ilim için, hatta her ilim içinde her bahis için ayrı ayrı mütehassıslar bulunmaz idi. Bir defa hekim olan hekimlik edebildiği gibi riyaziyat, ezcümle felekiyat ile de iştiğal ederdi. En meşhur Türk hekimleri arasında kadılık etmiş olanlar da vardır; arasında müneccim başlık ile hekim başlığı birleştirmiş olan bile belki bulunur. Bu usul yalnız bizim memleketimizde değil eski şark memleketlerinin hepsinde görülürdü. İlim adamlarından bazıları bunu felsefenin bir ve

taksimi gayrikabil olduğuna hamlederler, bazıları da, daha maddî düşünerek, ilmin hiç bir devirde ve hiç bir yerde erbabına refah temin edememesinden dolayı âlimlerin geçinmek için hekimlik etmeye mecbur olduklarını yazırlar.

Her halde Ak Şemsettin hakkında bu mütalaalardan hiç biri varit değildir. Bir kere Ak Şemsettin'in tasavvuf ile hekimliği karıştırması geçinmek derdinden olmadığı şüphesizdir; Fatih'in nezdinde refahi temin edilmiş ve kerametlerine mukabil padişahın verdiği binlerce altını reddetmiş iken maişetini tedavi san'atında aramıyacağı, tabiidir. Bundan başka tasavvuf riyaziyat yahut fıkıh gibi bir ilim değildir. « Arif billah » olmak müneccim yahut kadı olmağa benzemez. Onun için Ak Şemsettin'in tasavvuf ile hekimliği karıştırmış olması tetkike şayan bir mes'eledir.

Hekimlikte, tasavvuf ta pek eski olduklarından ikisini birbirine karıştırmayı Türk hekimlerinin içat ettiklerini düşünmek doğru olamaz.

Bu halde, eski Türk hekimlerinin ustaları olan daha eski islâm hekimleri hatıra gelir. Vakîâ bütün kurunuvusta hekimliğine hakim olan « İbn Sina » tasavvuf ile çok meşgul olmuştur; fakat hekimlik ile tasavvufu karıştırdığına dair malûmat yoktur. Zaten kendisi tıpta Galien'in tilmizi olduğundan hekimliğe tasavvuf karıştırmış olmasına ihtimal verilemez.

Türk hekimleri üzerine tesir icra etmiş diğer eski devir hekimlerinden « Razi » ve « Ali bin Abbas » da maddî düşünür âlimler oldukları için Ak Şemsettin'in kırdaki gezerken otlarla konuş-

mayı onlardan öğrenmiş olması da muhtemel değildir.

Türk hekimliğine tasavvufun « Bizans » hekimlerinden gelmiş olduğunu düşünmek daha doğru olur zannediyorum. Vakiâ, tasavvuf hekimliği Bizans'dan da çok eskidir. Fakat hiç bir devirde Bizans devrindeki kadar revaç bulmamıştı. Yahudilerin Babil'den getirdikleri tasavvuf Mısır topraklarından ikinci defa olarak gene hekimliğe karışmış ve İskendriye'den her tarafa yayılmış idi, Lâkin garpta Romalılar şiddetli kanunlarla önünü almışlardı. Bizans'da ise kanunlar uzun müddet hâkim olamadığından tasavvuf hekimliği en büyük kuvvetini Bizans memleketlerinde bulmuştu. Kapudağında oturan bir keşiş nefesleriyle, muskalarile bütün Bizans âlemindeki hastaları tedaviye kalkmıştı.

AK Şemsettinin meydana çıktığı devir de Bizans'da tasavvuf hekimliğinin en ziyade revaç bulduğu devire tesadüf eder. O devirde ilmi tababetin pek geri kalmış, Galien'in maymun teşrihinden, İbn Sina'nın nazariyelerinden beri durmuş olduğu; bir taraftan da vakit vakit zuhur ederek halkı kıran veba salgınları karşısında insanların ilmi tababete ihtimatları kalmamış bulunduğu düşünülürse, o devirdeki Türk hekimlerinin tasavvufa niçin ragbet ettikleri garip görülmez. O vakitki Türk âlemi ile Bizans âleminin birbirleriyle ihtilâl etmez, başka âlem oldukları pek te iddia olunamaz. Osmanlı ise kapudağı'na aradaki keşişin tasavvuf hekimliğindeki şöhretinin irişemeyeceği kadar uzak değildir.

* *

Her halde eski Türk hekimliğinin tedavi san'atına tasavvufu karıştırması yalnız o vakit ki zihniyete göre değil, bu günkü zihniyete göre bile bir nakisa addedilmelidir. Vakiâ tasavvuf hekimliği sonradan, Nuru Osmaniye taraflarında dükânları bulunan « mülga » üfürükçüler derecesine kadar bozulmuş idi.

Tenkrit

FELSEFE TARİHİ

[Felsefe Tarihi: mütercimi Orhan Sadettin — Cilt, 2 Sahife: 300 — Darülfünun Edebiyat Fakültesi neşriyatından — Fiyatı: 150 kuruş.]

Profesör Mehmet İzzet bey Vorlander (Karl Forlander) in felsefe tarihinin birinci cildini ikmal ettikten sonra müteakıp kısmını felsefe muallimi Orhan Sadettin Beye havale ettiler. Orhan Sadettin Bey, (Kant) a kadar olan kısmını ikinci cilt halinde ikmal edip neşrettirdiler. Eserin orijinali iki ciltten ibarettir. Orhan Sadettin Bey (Kant) tan itibaren başlayan devri ayırmağı ve bütün eseri üç cilt halinde neşrettirmeği muvafık gördüler. Bazıları bunu muvafık görmiyebilirler. Bizce muallim Sadettin Beyin bu tefriki doğrudur: Evvelâ ikinci cildin Türkçe hacmi 300 sahifeye yakındır. Eğer Kant'tan bu güne kadar olan filozofları da aynı hacme sıkıştırmaya kalksaydı 600 sahifeden fazla büyük ve bir defada ödenmesi müşkül pahalı bir cilt meydana gelmiş olacaktı.

Saniyen: Kant, felsefe tarihinde mühim bir dönüm noktası teşkil eder. Kant, felsefeyi yeni esaslarla tahkim ettiği ve kendisinden sonra gelen filozoflar, kuvvetli tesiri altında kaldığı için üçüncü cildin (Kant) tan itibaren başlaması gayritabiî bir şey değildir.

Yalnız Orhan Sadettin Beyin tercüme etmekte olduğu kısım yeni harflerle basılacağı için eser, hey'eti umumiyesi itibariyle gayri mütecanis bir şekilde kütüphanemizde bulunacaktır. Sonra biz es-

kiler, yeni yazıyı bilhassa felsefe tarihi gibi güç bir ilmi, kolay kolay okuyup anlayabilecek seviyeye henüz gelemedik. Bunun için epiyce bir zaman geçmesini bekliyeceğiz. Yeni yeni yetişenler ise belki eskiyi okuyup anlamakta müşkülât çekeceklerdir. Bu da eserden istifade nokta-i nazarından zararlı bir şeydir.

LİSANI ve TERCÜMESİ:

Orhan Sadettin Beyin lisanı, sade ve anlaşılıklıdır. Tercümede mümkün mertebe fikre sadık kalmıştır. Eserin aslında uzun ve tali cümlelerle tamamlanan cümleleri aynen Türkçeye çevirmiş olsalardı tercüme, istifade edilemeyecek derecede çapraşık bir şekil alırdı.

Binaenaleyh Almanca cümleleri ikiye bölmek ve hatta üçe bölmek ve bununla beraber fikre sadık kalmak mütercim'in lehine kaydedilecek hususiyetlerdendir. Bunda mevzua hakim olmanın da tesiri çoktur.

Eserde tercüme hataları yok değildir. Meselâ mütercimin — 79 uncu sahifesinin 23 ncü satırından itibaren sahifenin sonuna kadar — tercümesi, Karl Vorlander (Karl Forlander) in üçüncü tab'ının 8 nci satırından itibaren beş on satır devam eden kısmına tam uygun gelmiyor.

birer ilaç olduklarına hastalarile beraber kendisi de kanî idi; şimdi ruhî tedavî yapan hekimler hastalarına söyledikleri tathî sözlerin her vakit tesir edeceğine kendileri de kanaat etmezler. Onun içindir ki AK Şemsettin'in ruhî tedavisi çok defa müessir olurdu; tedavi ise bazı defa ... belki de çok defa tesirsiz kalır.

Dr. GALİP ATA

Fakat diğer taraftan da ilmi tababeti yükselten memleketlerde Avrupada'da, Amerikada'da, ruhî tedavi ismi altında gene revaç bulmuştur. Gerek Ak Şemsettin'in tasavvuf hekimliğinde, gerek şimdiki ilmi hekimlerin ruhî tedavisinde esas olan: « Hastayı iyi eden kanaattır » düsturudur. Aradaki fark şudur ki: AK Şemsettin köklerinin, altlarının